

A ZSIDÓK

ÉS

A ZSIDÓK KÉRDÉSE.

VARICOURT.

PEST, 1861.

NYOMATOTT BEIMEL J. ÉS KOZMA VAZULNÁL.

A zsidó einancipátióhoz.

Fais ce que tu dois, arrive ce qui pourra.

Minden magyarra hatással kell lenni gróf Majláth hírlapi cikkének a zsidók emancipációjáról. – Éppen annyira igazságos, mint logikai következtetésével ki kell elégítenie azon magyart (s sok van nevezetesen a felsőbb osztályokban), ki a zsidókat nem ismeri. Szilaj tapsra ragadnia ellenben a zsidókat ismerő magyart, abbeli merész és daczos bátorsága által, melylyel felkiált: „a mit teszesz, tedd egészen.” De némelyek csak hamar boszankodhatnak, vagy büszkén mosolyoghatnak, midőn olvasniok kell, hogy e hőstett haszonkémlés, s nem a lélek legfőbb nemessége, hanem azon szükség érzetének kifolyása „hogya vaknak ne tartassék.” Válgjon azért, hogy csak egy zsidót nyerjünk is, már fáradoznunk kellene? Annyira fölöttünk áll-e a zsidó, vagy annyira alantabban állunk-e mi nálánál? Emancipáljuk a zsidót noha zsidó, ezt megfoghatom mint valami magasztos szót,– de azt, hogy testvérnek vegyük a zsidót mert zsidó, ezt nem érthetem s el nem fogadhatom. A fogalom „zsidó” nem egyszerű; ezen országban háromszoros.

1. A zsidók saját vallásnak követői.

2. A zsidók sajátlagos, nem keveredett emberfaj, sajátlagos anyagi s szellemi, élesen kifejezett, más emberfajoktól eltérő tulajdonságokkal bírnak.

3. A zsidók elzárt, szervezett társaságot képeznek az államban.

Más nézet vagy nézet hiánya, vagy álnok fogás az: ha a zsidónak ezen három egymástól elkülönített, független minősége Összezavartatik, s a zsidónak lényege vagy életmódja elleni méltó vagy méltatlan ingerültség röviden vallásgyűlölségnek neveztetik.

Ismétlem: aljas de könnyen elutasítható fogással él, ki a zsidó vallást ez országban meggyőződése ellenére a zsidó kérdéssel Össze keveri – igen kicsépett is már ezen mesterfogás, mert a meztelen butaság s a meztelen igazságtalanság ős idő óta a vallás köpenyébe takartatott, hogy illendőbb külsővel jelenjen meg.

A zsidók vallását illetőleg legczélszerűbb egy szót sem vesztegetni. – Az idő közel, vagy talán már itt is van, midőn nem törődnek azzal, hogy mit, vagy mit nem hisz valaki. Ha ezen idő még nem érkezett volna el, ajánlani bátorodom, hogy mától fogva kezdjük. Azt hiszem azonban, hogy a magyar nép már meghaladta ezen időt, s hogy madarat repülni vagy halat úszni tanít, ki a magyar népnek vallás-türelmet papol. Ha örvendeztet valakit a zsidók mondáit, hitregéit, s hitét szentebbeknek tartani, mint az indusokét, rómaiakét, görögökét, németek és gótokét, mert gyermekkorunkban így tanítottak, s mert a keresztény vallás későbbi századokban, s mint nékem látszik, Krisztus tana ellenére oltatott a zsidó vallásba és római oltványokkal gazdagított: ám legyen. – Ha örvendeztet valakit a zsidók történetét is magasztosnak találni, s a próféták tetteiben többet látni, mint a trón s egyház közötti régi tusát: ám legyen. Ezen történet nyitva áll, s de gustibus non est disputandum. Csak röviden érintendjük a történetet, hogy a zsidók jellemére következtethessünk.

Valjon tanítják-e az orthodox zsidókat: hogy Istenök sokat törődik a gazdaggal s keveset a szegénnyel (s nekem úgy látszik)?

Valjon tanítják-e arra: hogy a keresztény bíróság előtti eskü nem eskü?

Vége Valjon tanítják-e: hogy a keresztényt szabad megcsalnak midőn ez a csalást láthatta volna? nem akarom tudni

s bizonyítani.—A törvényeknek kell, hogy védjenek bennünket. Teljes meggyőződésből s erős hangon mondom tehát:

Emancipáljuk az embert, ki a zsidó vallást követi.

Fais ce que tu dois, arrive ce qui pourra.

Tekintsük a zsidókat mint emberfajt.

A zsidófaj mint emberfaj, kell hogy vagy nagy bámulatot gerjesszen. Az ó világ ezen legkevertelenebb, ős eredetétől fogva magát csak önmagában szaporító népe, szükségképpen kell, hogy valamennyi népek között a legkiválóbb jeli éggel bírjon.

Ha tudni szabad, hogy az agyvelő szellemi tehetségünk szerve, az agyvelő alkotásában léteznie kell egyszersmind lehető szellemi tehetségünk határának.? — De ha az agyvelőszerv, akkor ennek megfigyelése észleletekre, ezeknek következményekre, s a következményeknek szabályokra kellett vezetni, — miből a phrenologia keletkezett. E szerint rász szerv nem létezhet, s minden emberi fő még a legtökéletesebb is bír tolvajlási érzékkel, s kell hogy ezzel bírjon, de minden szerv, más szervek alatt vagy fölött állhat. Minden szervek egyformán lényegeseknek tartatnak ugyan, mindazonáltal felsőbb s alsóbb rendűekre osztatnak. Az elsőbbek inkább feltételezik a faj tehetőséget, az utóbbiak jobban s különösen az egyéni tehetőséget. Az úgynevezett fensőbb szervek függőleges állásban a fő legfelsőbb részeit foglalják el.

Keresztezés nélkül minden faj általában változatlan marad.

Tehetségeit népfaj sem nem kevesbítheti, sem nem szaporíthatja, voltaképpen mindenkor az a mi. Tökéletesebb vagy tökéletlenebb szervezéséhez képeest többé vagy kevésbé nemesnek mondatik, de tehetségeit a legmagasabb fokig fejlesztheti. Egy nép kifejlődése nem egyedül magától függ, ez múltjának, történetének következménye; de története csak részben készül általa. Minden nép műveltségi állapota, tehetségének s élményeinek eredménye. Nemesebb nép a kevésbé nemesnél alsóbb műveltségi fokon állhat, de azt egyenlő körülmények között mindég túlhaladja.

A szervezet tehát s az ebből eredő tehetség legjelenté-

kenyebb minden népnél, ez határozza meg jellemét, nagyrészen történelmé, tehát sorsát, s viszonyait.

Valjon a zsidó faj szervezése tökéletes és nemes, vagy tökéletlen s nemtelen e? döntsék el tudós phrenologok, kik a fölött már ítéltek is.

A zsidónak minden esetre lehető legnagyobb dísz s egyenjogultsága legyen, mert emberi főt hord. – Hegyesebb vagy tompább-e koponyájának csontja, ebben nem kell felakadnunk, bár mily fontos is a zsidóra nézve.

Némelyek talán a phrenológiában vagy igazabban tapasztalatainak helyességében nem bíznak; ám legyen. Egy pillantás az ó és új zsidó történelemre, következtetést fog engedni a zsidó szervezetére. – A mint mondatott: az ó világ kevertelen fájában az egyének legnagyobb öszhangzásának kell szükségképpen létezni. Elvontan az egyéniség kisebb vagy nagyobb kifejlődésétől, majd csak nem el lehet mondani: aki egy zsidót ismer, az valamennyi zsidót ismeri. Ezen nép ha fegyverben nem, tulajdonságaiban bizonyára nagyok mutatkozik. A zsidó felülmúlhatlanul kitartó, és hősiesen tűrő; a körülmények szerint járva szaladva, csúszva mászva, tolvaj fúrva, úzi célját. Semmi eredményt nem kicsinél, nem nagyol, majd minden eszközt szentnek tart. E mellett különös: célját annyira szemmel tartja, hogy gyakran csak félig vagy éppen el sem éri, mert a legfontosabb mellék-körülményekre nincsen tekintettel. A zsidó józan, jó apa, jó férj, jó fiú. Tudványa éppen nincsen, ő a tett embere, de a tudományt hatalomnak már rég elismerte, iskoláit mindenütt, a legkedvezőtlenebb körülmények között is, felállította. A gyűjtés érzékének kielégítése mindent uraló tehetsége, ennek van alárendelve minden, még az azzal igen rokon kapzsiság is. A zsidó jobban szeret gyűjteni mint birni, s a birtokot is csak mint hatalmas gyűjtő eszközt szereti, mi mellett leggyőzhetőbb ellenszenvet s legcsudálatosabb ügyetlenséget árul el, minden más tevékenység iránt. – A zsidó megférhetlenségéért és ügyetlenségéért mindenben, mi gyakorlati körén kívül esik, közmondássá vált majd minden nemzetnél. Mellék elnevezése nem udvarias. Hogy ezen óriási

gyűjtő érzék s az ettől elválhatlan kegyetlen önzés a faj szervezetében s koránt sem a körülményekben rejlik, ez könnyen s tökéletesen bebizonyítható.

Senkiben sem lehet fölötte sok, de a zsidóban nincs sok önbecslés, hanem van hatványozott gőg és hatványozott hiúság. O mások fölé emelkedni, azok lealázásával törekszik, s ebben gyökeredzik az általános zsidó gyűlöletnek főoka, melyben csak azok nem osztoznak, kik a zsidóval egyenlőségben soha, vagy csupán művelt zsidóval érintkeztek. A valódi magyar nem törődik mások hitével, arra, ki őt szegényebbé teszi, nem nagy súlyt fektet, de nagyot arra, hogy ember méltósága tiszteltessék; inkább tűr szigorú s kemény, mint lealázó bánást. – Teljes meggyőződésből mondom: bár mely nemzet vagy állásbeli bírhat ugyan a magyar földművelő magaviseletének méltóságával, de őt abban bizonyára felül nem múlhatja. – Ő az egyedüli földművelő, ki társához így szól: tessék leülni. – Büszkén mint király, bánik mással is mint királylyal. – Ő az egyedüli európai, ki legdühösebb haragjában sem árasztja el ellenét gyalázó elnevezésekkel, hanem káromlásaiban is saját cselekvőségét tünteti ki (minél mindég eszembe jut Salamon király 400 nőivel). A zsidó ellenben keresztények irányában minden alkalommal kitünteti a szívébeni megvetést, mit benne nevelés s hatványozott gőgje öregbített. Sokkal gyakoriabb szólásmód a zsidós tolakodás, vakmerőség, arczátlanság, s szemtelenség, hogy sem azt tagadni lehetne. Ezen kifejezéseket, ha érdemlettek, nem helyeselni nincs ok, és valószínűleg azon gőg és f e l f u v a l k o d á s t e» Szi, mely oly kevéssé illik a zsidó külsejéhez, hogy a nevet-ség átka követi sarkait.

A zsidó korántsem fősvény, sőt inkább pazarló – fenntartani és ápolni nem tud – pusztulásnak és romlásnak enged mindent. – Céljáért vakmerően, féltékeny számítás, sőt szigorú számítás nélkül áldoz időt, fáradságot, s pénzt. – A pénz nála csak eszköz, mit elszántsággal s könnyen ad ki.

A zsidó nem gyáva, ellenkezően meg van benne, mi a hőst jellemzi: gyors vállalkozás félenk számítás nélkül, csak hogy a zsidónál valamint a kereszténynél nem ott kell keresni

a bátorságot, hol arra szüksége nincs, használni nem akarja vagy nem használhatja. A zsidó lány neveltetése mellett már gyermek korában sem ijeszgettetett, s félénké nem tétetett. – Üzleteiben a zsidó vakmerő, mint lókereskedő vakmerő, sőt hanyagsága is mindenben a mit tesz, a mint nyergel, a mint befog, hanyagul, s nem mindig tisztán öltözködik, mutat valamit a hősből, ki csekély akadályokkal nem törődik. A mit mondok anynyira igaz, hogy Európa minden népe a zsidó nevet ezen tulajdonságaira utaló melléklettel kíséri, (melyet megemlíteni nem akarok). A zsidó inkább czivakodónak nevezhető, mint gyávának, s ha közönségesen hamar megszalasztja magát, ez többnyire azért történik, mert a népközi tisztelet határain jóval túlment, s egész becsülettel vonulhat vissza oda, hol megállnia joga kezdődik.

Mondanám, hogy a zsidó a szabadság ösztönével nagy mértékben bír, de szabadság ösztönével csak az bír, ki a szabadságot általában, s nem csupán önmagának szereti. A zsidó soha s seholy sem engedi türelmesen, hogy elnyomassák, de ő hajlandó másokat elnyomni. – Soha sem láttam keményebb, helyesebben zsarnokiabb bánást annál, melylyel a gazdagabb zsidó a szegényebb zsidó iránt viseltetik. – A zsidók közti fegyelem szigorú. – Keresztény cselédek irányában, kiket a zsidó nem nélkülözhet, annyiban elnéző, mennyiben rendet, tisztaságot, s szorgalmas munkát nem igen becsül, s a munkáival legnagyobb túlterhelhetést a legolcsóbb eszközökkel elérni iparkodik, mi végett cselédjeitől sokat eltúr, s soha sem ingerli őket haszontalanul.

Emberek s állatok iránti szívtelensége s kegyetlensége nem jellemi tulajdonsága, mint más kereskedelmi népeké sem, hanem azon fogalmának felel meg, mely szerint: az ember eszköz, az állat eszköz vagy árú.

Tekintsünk most ezen nép történetére, hogy abból szervezetére, tehát tehetségeire s jellemére következtethessünk.

Gróf Majláthtal ellentétben azt kell most kérdeznem: miért oly szegény ezen nép története ki s befelé? Mit tett ezen nép oly sok ezredéveken által? – Még mielőtt valódi története Mózesrel kezdődnék, abban egy uzsorát s mellette

egy csudát szemlélünk, oly óriási mérvben, hogy ahhoz hasonlóra a föld más népeinél nem akadunk. Józsefnek a jó indulatú Pháraó király helytartójának Egyiptomban nagy gabona készlete vagyon. – Az egyiptomi nép, nem lévén kenyere, éhez. Az első évben gabonáért oda adja minden pénzét, a másodikban minden vagyonát, a harmadikban, hogy éhen ne haljon, szabadságát, azaz önmagát testestől lelkestől, nőstül, gyermekestől. Ez volt az első s legnagyobb uzsora a világ történelmében. Mi volt Trója bevétele? mik voltak Nagy Sándor, a rómaiak, germánok, hunnok, s magyarok hódításai? Itt veszélylyel s megerőltetéssel kivívott zsákmányok, lakhelyek, s dicsőség vagy uralom; ott egy eredeti gondolat, mely által fáradtság nélkül a világ leggazdagabb országa minden lakossáival nem meghódíttatik, hanem egész kényelemmel dologgá átváltoztatik, mint egy méhkas, melyet tetszés szerint rajóztatni vagy kifüstölni lehet. – Az ezzel érintkező csuda pedig: hogy az egyiptomiak Józsefet agyon nem ütötték, s gabonáját nevetve el nem szedték. – De ezen épületes történetben bámulni tanítják a keresztény gyermekeket, az okos Józsefet. Miért szentebbek a zsidók hitregéi mint a más népekéi? – Minden ős nép történelmében találunk világteremtésre s vizözönre – Deucalion hegyre, Noe bárkában menekedett – ő minden állatfajokból vitt magával, némelyekből, azt hiszem öntudatlanul egypárnál többet is, és gyanítanom kell, hogy állatvilágunkban néhány fajok hiányzanának, ha Noe s pereputtya hollandiaiak lettek volna. (Egyébiránt József s testvérei a Marmarosban ismét jelentkeznek.) Az oláhok közül ezerenként adták oda gabonáért s pálinkáért először pénzüket, azután minden vagyonukat, végre szabadságukat. Most előbbi tulajdonukat felében mívelni kénytelenek, és ezen nagy fekvő birtokokat a zsidók csaknem pénz nélkül szerzek uzsora által azon időben, midőn őket a törvények (melyek jók vagy rosszak megtartandók) a birtoklástól eltiltották. Hiteles és jól értesült férfiak bizonyossá tettek, hogy verchovinában . . . zsidónak annyi jobbágya volt – mondom 1851-ben jobbágyai voltak, miszerint úrbér kárpoztlási igénye jelentékeny vala. Kérelmezés által Bécsben a földtehermentesítési kötelezvények kiadása előtt az őt illető kötelezvényekből

magának egy harmadrész értéket előlegezésképpen kifizettetni eszközölt, s ezen harmaddal megvette jobbágyainak házát, földét, ökrét, szamarát s mi egyébük volt, úgyhogy a földterhementesítési papírok kiadása után kötelezvényeinek két harmada zsebében maradt, s jobbágyok helyett tényleg rabszolgái voltak; mind ez pedig csak egy eredeti eszme következtében.

Nevezetes ugyan a zsidó történelem; telve kegyetlenséggel, türelmetlenséggel, árulással, folytonos lázadással, és büntetésekkel. – Roppant győzelmek, roppant hódítások, népirtások, a nélkül, hogy egy kis terület-terjedést nyert volna. Egy nép, mely Írásban s törvényekben nagyban megelőz minden más népet, s ezek által mégis túlszárnyaltatik, minden tudományokban, művészetben s szellemi terményekben. – Hol találjuk a zsidóknál az indusok, persák, arabsok, görögök gazdag költészetét, hol az utóbbiak műremekeit, hol a babilóniaiak építményeit, melyeket romjaikban csudálunk, hol a phoeniciaiak kereskedelmét s hajózatát? I de gen hajók szállítottak fát s aranyat a templom építéshez! mit mutathat föl e nép? a zoltárokat s Salamon nagy énekét? Minket keresztényeket arra tanítottak, hogy Salamon nagy énekében nem kedvesét, hanem sejtelmetjesen a mi egyházunkat énekelte meg. Az énekek éneke szent! de részemről e nagy éneket mindég csak az ifjúság túláradó ereje terményének tekintetem, s csak mint ilyet tapsoltam s csudáltam meg, – valamint a 400 nőt is.

Nékem úgy látszik: a zsidófaj szervezetében s hatalmas ösztönében foglaltatik a lehetlenség, hogy nagy néppé váljék. Midőn egész nép munkakerülő, s mégis a legnagyobb mértékben szerezni s csereberélni vágyó, keveset fog termelni s csekély nemzeti vagyona egy társas játék pénztárához lészen hasonlítható. Kezdetben egyenlők a betételek. Az ügyes s szerencsés játékos nyer, a másik veszít. – De ha néhánynak betétele mindég növekszik. másoké mindég apad, előre látható, hogy végre néhánynál lesz minden s a többieknél semmi, s hogy azután a kedves játékkal fel kell hagyni, – hogy lesznek majd ásító urak s ásító szolgák. – Azért akarta Mózes, ki népét jól ismerte, hogy annak egész földé minden 10 év múlva újra osztassék egyenlő nagyságú részletekre. Ekkor a játék ismét

nagy örömmel újra kezdődhetik. – Világos, hogy bölcsebb törvényt alkotni nem lehetett oly nép számára, mely szerencséjét nem a termelésben, hanem a gyűjtésben találja. Ez által azon ösztöne a világ végéiglen sem korlátoltatik. Próféta bölcse- ségére azonban nem volt szükség, s mindennapi ész is beláthatta, hogy ily törvény mellett soha nép ki nem fejlődhetett vagy csak előre sem haladhatott. Azon földet, melyet valaki csak 10 évre bír, soha sem fogja oly szorgalommal, gondnal, szeretettel, s bőkezűséggel művelni, mint azt, melyen gyermekei s saját jövő- jének szerencséjét megalapítani reményli. – A földművelésnek hanyatlania kelle, s minden más kereseti ág- nak csirájában elfojtatnia. Ily nép kifelé nem lehetett hatalmas még a kereskedésben sem. Miféle természetmennyekkel kínálhat- ták volna a zsidók az idegen nemzeteket? Történelmükben ke- veset is találunk kereskedésről s kereskedelmi törvényekről. A zsidók Istene parancsolja ugyan, hogy bűdös húst ne egyenek, hanem hogy azt a pogányoknak adják el. Valjon nagy volt-e ezen kiviteli czikk? mily alakban került ez üzletbe? s a pogányok adtak-e érte jó illatotkat, aranyat, vagy fegyvert? nem tudatik.

Minden nép, mely Krisztus óta Európába vándorlott, s a magyarok leginkább legszentebb nemzeti családi vagyonnak te- kintették az elfoglalt földet, mely a nemzedékeket túléli. – Ez adás vevés, csereberén felül állott. – Ős nemzeteknél osztatlan nemzeti kincs volt a föld, s a papok felügyelete alatt külön várná által műveltetett. A zsidóknál már a legrégebb időben látjuk, hogy törvényhozóik a legyőzhetlen népjellem kedvéért száz ezer tíz év lát utáni váltókra forgácsoltak egy egész birodalmat. Miután a világ történelme így be- szél, csüggve is alig lehet szót emelni.

Honnan van, hogy a zsidó mindég a csereberét választja foglalkozásul, bár mely országban lakják is? Habsburg kor- mánypálczája alatt, Orosz, Német, Francia, Olasz, Spanyol s Törökországban mindenütt közbenjáró. – Ha ez sajátlagos szer- vezetet nem bizonyít, alig létezik többé indirect bizonyítás. E s pedig nem igaz, tízszer százszor nem igaz, hogy erre a zsidó erőszakosan kényszerítettett, – mit későbben jól, vagy rosszul be fogok bizonyítani.

Honnan van, hogy a zsidót minden országban, melyekben lakik, még ott is, hol emancipálva van, gyűlölik, s megvetik? a társaság nem azon része, mely a zsidótói távol, hanem azon másik része, mely hozzá közel áll (mi által nem akartam mondani, hogy a zsidó szeretetre-méltósága a távolság aránya szerint nyer) – nevezetesen Francziaországban, hol kétféleképen nevezik el: „u n J u i f et un J o u d r e”. Az első elnevezéssel a keresztényeket csúfolják, az utóbbival a zsidókat. Ennek más okának kell lenni, mint annak, hogy a zsidó pénzt szerez, mert minden nép tiszteli a gazdagot,– jellemi okának kell lenni.– A népek nem azért ingerültek a zsidó ellen mert, hanem azért, hogy mi m ó d o n szerez pénzt.

Nem igaz, hogy a zsidót keresetmódjára kényszerítették. A hol egyenjogosult s nyitva vagyon előtte minden út, még is csak arra adja magát. – Egyes kivételek hangosan bizonyítják, éppen mert kivételek. Miért nem ismeretesek nálunk számos zsidók mint leghíresebb építészek, gépészek, mathematicusok, vegyészek, költők, festők, képfaragók, bölcsek? Hogyan hívják a hadvezért, kivel ők minket megajándékoztak? Forradalmakban pártfogásnak nincsen érvénye, a legderekkabb fölülkerekedik, s forradalomban 60 év óta csak nem volt hiány! Fodrászok, pástétomosok hadvezérekké, királyokká emelkedtek, s ezer derék vezér fekszik most a sírban, – neveik még élnek, – melyik közülök zsidó? A zsidók a középkor óta kitűnő szakférfiakkal s tudósokkal, egy Spinozával is megajándékozták ugyan az emberiséget; de számuk elenyészik. – Ha meggondoljuk, hogy a világon hány millió zsidó létezik, ha meggondoljuk, hogy náluk minden egyén a családban tevékenységre, az o s k o l á b a n valásra, olvasásra, írásra s számolásra taníttatik, akkor az Összes zsidóság a kiképezett, az ekéhez, mesterséghez vagy hivatalhoz nem kötött egyének talán jóval nagyobb tömegét állítja ki, mint bár mely más nemzete Európának. Ezen tömeg előtt elzárattott minden, a mi a szellemet előli, s nyitva állott eddig minden, mi a szellemet élénkíti: természet-tudományok, gyógytudomány, mathematica, ipar, s minden művészetek. Mennyire kellett volna tehát hatni serkentve s fogékonyítva szerencsés külön állásuknak más népek közepette, annyi különféle sajátságok mellett s

oly különböző éghajlat alatt, ha szervezetök nem volna éppen olyan a milyen. Hasonló tehetségekkel új Izraelnek felül kellett volna múltnia minden tudományokban s művészetekben az olaszokat, angolokat, francziákat s németeket.

Egy indirect bizonyítás fekszik előttünk, hogy a zsidó csereberére nem volt kényszerítve.

A cigányok a 15-dik században végig vonultak Európán, Oroszországtól Spanyolországig, Törökországtól Angol honig, s ellepték ezen országokat mint a zsidók. Ép oly makacsul tarták fenn fajokat, jellemöket, vallásukat, vagy helyesebben vallástalanságukat, mint a zsidók; de sokkal kegyetlenebb bánásban részesültek. Mármárosban ugyan csak 10 ezeren vágattak le az oláhok által elárultatva, de Franciaországban s pedig a 790-es években déltől éjszakig csendőrök által tereltettek össze, s Afrika partjaira szállítottak, hol éhen veszttek. A cigány mindenütt ragaszkodott az emberiség legfőbb kincséhez, szabadságához, melyet legkeservesebb nélkülözésekkel vásárolt. Mint szabad, tisztelt, vagyonos nomád él Oroszországban, mint nomád, kovács, zenész nálunk, Spanyol s Törökországban. A szervezet hatalma kényszeríté minden helyzetben s minden országban a zsidókat haszondús simulásra – a cigányokat szükölködő függetlenségre.

De ha gróf Majláth legsúlyosabb szavakkal rajzolja a zsidó törzs magasztosságát, – hol talál majd szavakat a cigányok kellő fénybeni helyezésére? – Származásuk Indiáig terjed. Indus papok vivének örökös, enyészhetlen igazságot Egyiptomba, hol uralkodó papi várnává lőnek. Tudományuk s ismeretük kincsét mysteriumnak nevezték – Azon oskolában tanultak Mózes, Sokrates és Krisztus – mert hogy Krisztus Egyiptomban barmokat nem őrzött, kitetszik abból, hogy már 12 éves korában bölcs beszédeivel bámulatra ragadta a farizeusokat. – Mózes a zsidók fénycsillaga a három egyiptomi tanítványok egyike volt, s bizonyára a leggyengébbike. – Ha a zsidó a cigány fölébe akar emelkedni, akkor magasra, igen magasra, sokkal magasabbra álljon, mint annyi ezer év óta állott – A sugár, fér-

fias szépségű vándor cigány többnyire igen nemes arcalkotással, félig meztelenül, egyszerűen él Isten szabad természetében. Irgalmassághoz fordul s tökéletlen eszközökkel ügyesen dolgozik vasból s veres rézből – vagy folyók partján aranyat mos. Hegedűvel űzi unalmát. Az első lépés, melyet elvadultságából tesz, legott kitünteti fájának nemességét. Fokozat, úgyszólván átmenet nélkül rögtön emelkedik azon legmagasabb körökbe, miket az embernek elérni lehetséges. Hegedűhöz s czimbalomhoz fog, s mesél sejtelemdús tündérregéket telve édes költészettel, s örök igazsággal, azon nemes nyelven, melyet minden nemes szív megért, s mely oly gazdag, hogy a leggazdagabb nyelv sem utánozza. Regél szépség, öröm és fiataltságról, erő, bátorság, győzelemről, – szabadság, szerelem és nagylelkűségről – s halhatlan szavát semmi censura nem éri utói. Örömmre riadnak fiatalaink Pesten! és erősen együtt hangoztak a magyar kebelében a legdicsebb húrok – megszámlálatlanul foly a pénz, mert árkeletét itt elveszte. – Bort ide bort! tüzeset s izzó vöröset! Kézfogás, éltetés, s az ujjról vont drága gyűrű lesz a szerény cigány díjja. – Oh ifjú! ne sajnáld gyűrűdet kövestül czímerestül – adományod megtisztel, minket szívben megörvendeztet.

Valóban ítélte a nép, közfelkiáltással ítélte: kit akar szívesen ösmerni testvérenek. Ti magas államtudósok ne fáradoztatok, önként érezzük, mi hevít minket. Szerintünk magasabban áll a nemes zeneköltő a pénzcsinálónál s millióinál. Mi nemesebb csírát találunk a puszták meztelen koldus cigányában, mint a zsidó koldusban, ki nyavalyás rongyokban, héjja szemekkel s lapos lábbal járja át az országot s sóvár vágygyal hajlik meg, hogy zsákját egy rongygyal gazdagítsa, melyet ama meztelen mint haszontalant eldobott. De mi mind a kettőnek egyenlő jogát elismerni, s mind a kettőt barátságosan felkarolni akarjuk, és pedig az egyiket „mert”, a másikat „noha”.

Még más nép is van Európában, mely annak minden népei közé keveredett. Szerezni vágyó, türelmes, tevékeny mint a zsidó, de többnyire gyorsabban s biztosabban gaz-

dagodó mint a zsidó, s még sem üldözött. – A Sveicz kicsiny és aránylag legtűlnépesítettebb ország Európában. – Nincs nép a földön, melynek mint a sveiczinak oly nagy része laknék hazáján kívül. – A sveicziak kereskedők, gépészek, órássok, cukrászok, nevelők Oroszországban. Sokan közülök hasonló viszonyok közt élnek Németországban, – tömegesen képviseltetnek Angol s Franczországban, felső Olaszországban, Triesztben, Konstantinápolyban és Smirnában. Amerika minden főbb kereskedelmi városai telvék sveicziakkal. A sveiczi a zsidóval ellentétben kiválólag azon országoknak ad előnyt, melyekben az ipar nagy, s hol nagy concurrentia s küzdelem vár reá. – E mellett majd kivétel nélkül szegényen indul el hazulról (a gazdag ritkán megy el, mert jól érzi magát a tehén-országban), s majd ismét kivétel nélkül rövid idő múlva meggazdagszik. – A sveiczinak története meg is mérkőzhetik a zsidóéval, csak hogy azé világi, emezé pedig szent. A sveiczinak csatái s győzelmei számosabbak s nagyobbak voltak mint a zsidókéi, filiszterek helyett Osztrák, Francia, Burgund és Olaszország pánczélozott leventéi állottak ellenébe. A sveicziak a jeruzsálemi templom helyett köztársaságot építettek, 600 évnél több, hogy e szép építmény fenn áll. Prófétaí Kálvin s a zürichi Zwingli valának. A sveiczi máig jobban uzsoráskodott a zsidónál, nem csupán pénzzel, hanem mindennel, tudományával s tehetségével; még vitéségét s vérét is eladta, mint zsoldos –jó pénzért azonban mindig jó árút adott s nem csalt. De ámbár hogy azt mondja a sveiczi: 4 zsidó tesz egy baselit, és 7 baseli egy genfit, mégsem hallottam soha, hogy a sveiczi más nemzetek által gyűlöltetett és megvettetett volna. Miért gyűlölt a zsidó s miért léssen kevésbbé, ha holnap ördögöt imád is, szintén nem kevésbbé, ha még ma megkeresztelkedik?

Ismét egy kérdés ötlük fel előttem. Honnan van, hogy a zsidók kis számban találtnak, s egészben véve szegények maradnak. Báró Rotschild daczára Franciaországban, Angliában, Sveiczban, Belgiumban s részint Németországban, szóval azon nemzeteknél, melyek kiválólag iparosok. Hogyan van, ha mégis annyira tehetséges a zsidónép, hogy ezen országokban a keresz-

tények szorgalomban és értelmiségben felülmúlják a zsidókat? Miért kerülnek azon országokat, melyekben concurrentiába jönnek s a hol a törvények szigorúan öröködnék s gyorsan büntetnek? miért nem díszlenek ilyen országokban? Ellenben miért tartózkodnak számtalanan s bírják többnyire kizárólagosan a kész pénzt azon szerencsés országokban, melyek még nem túlnépesedettek, s melyekben, azért a munka még foglalkozás s nem kegyetlen kényszerűség – azon országokban, melyek még nem ipar-tartományok, mint Spanyol, Torok, Magyar s Lengyelország? – Csak legyen egyszer a magyar a zsidó testvére, majd elcsalja ismét a fortélyos ifjabb József testvér az áldást s örökséget a gondatlan nagylelkű Esautól, kit tulajdonképpen már 12 év óta folytonosan csalt, s ki a szamarak, birákák, tevék, s ökrök társaságában visszatérőnek megbocsájtva, nagylelkűen nyújtja kezét. Mindenképpen a szerint, mint a szentírásban olvasható. Mindég a régi nóta. Akartok valamit tanulni a zsidótól, s annak szentírásából? tanuljatok tehát, hogy most roppant gyakorlatlanság becsületes embernek lenni. – Ilyféle kedvtöltést csak nevelés és hosszú gyakorlat magyarázhat – vagy ellenállhatlan szenvedély, mely minden esetre a legköltségesebb szenvedély, mit ismerek.

Úgy gyanítom, a legnagyobb zsidó-tisztelő is megengedi, hogy az Isten népe mind azon tulajdonságokkal bír, melyek mint Önálló nemzetnek önálló állambani fennállását lehetlenné teszik. Mint olyan, a zsidók, a minők jelenleg, két évig sem állhatnának fenn. A zsidók mindent magokhoz ragadva, s mitsem elbocsájtva. úgyszólván felfalnák egymást, s az üveg alatti híres két patkányra emlékeztetnének. – Kifelé közülök senki sem kereskednék, mert nem volna ajánlható termelésök. Tömegesen kivándorolnának s más nemzetek közé vegyülnének, hogy ismét azok legyenek, a kik jelenleg „közbenjárók” – s nem akarva is újra emlékezetbe hozzák a patkányokat, kik in corpore elhagyják a roskadozó lakot. A zsidó nép nem verhet önálló gyökeret a földbe., hanem csak idegen fán élősödhetik, s virágozhatik, mint élősdi (parasita) növény, (melyet itten különösen csak vendég-növénynek akarok nevezni). A nagy kérdés ez: akarjuk-e az idegen növényt, mely ben-

nünket kiszívott magunkba oltani, hogy velünk egy testté legyen? – s én azt gondolom „igen” belénk kell azt oltani, mert ha velünk rokonmű, akkor a helyett, hogy belőlünk élne, velünk fog élni, s növesztendi közérönket, ha pedig idegennemű, hamar le fog száradni – Semmi hasonlatosságot nem szabad túlhajtani, különben azt mondanám: mielőtt testünkbe vágnánk, először kikellene irtani azon vendég növény utolsó gyökereit húsunkból s abba csupán fiatal hajtásait oltani, mert régi növényből csak ezek használhatók – és végre még odajuthatnánk: hogy a zsidó faj parazita életét fennálló s alkotandó törvényeink erejénél fogva korlátoljuk és a zsidó sarjadékot a mienkkel együtt neveltsük, miszerint az új ivadék velünk testvériesedjék. E mellett azonban hitét követhesse.

Mint az, ki érzelmeit kegyetlenül leküzdeni kénytelen, hogy kötelességének eleget tegyen, szorongatva mondom:

Emancipáljuk a zsidót noha!! fais ce que tu dois, arrive ce qui pourra.

Tekintsük most a zsidót, mint az államban elkülönített, szervezett társaság tagját. Van e valaki Magyarországon, ki komolyan kérdezné: Valjon képeznek e a zsidók elkülönített s szervezett társaságot az államban? Nem akarom itten bebizonyíthatni, ez hosszú s unalmas volna. A világos állapotokat gyakran legnehezebb bebizonyítani. Ezeket inkább csak meg lehet állapítani illetékes mondat által.

A zsidók sajátlagos fajának bebizonyítására szándékom ellenére hoztam már föl sok érvet, melyek azt mutatják, hogy a zsidók az államban mint társulat léteznek. Félszeg tehetségeikből, következett félszeg állásuk a társadalomban. –

Midőn többen szövetkeznek egy közös célnak közös eszközök általi elérésére, azt gondolom társaságot képeznek. Minden társaságnak kell, hogy legyenek saját rendszabályai, különben meg nem állhatna, mert a közösség, kölcsönösséget feltételez. – írottak vagy nem írottak-e ezen szabályok, azt tartom közönbös, mihelyest a társaság által ismertetnek s megtartatnak. – A zsidók tehát nem képeznek társaságot, sem titkos társaságot, még bűnös társaságot sem, mihelyest nem igaz:

Hogy Magyarországon százezerén léteznek, kiknek saját nyelvük (a német s zsidónak zagyvaléka), saját írásuk (ugyanazon zagyvalék), saját viseletek, szokásaik, oskoláik, vallásuk s bíróságuk (a Rabbi mint békebíró) vagyon, miről egymást fölismerik. – Ha nem igaz, hogy általában minnyájan egy célra törekszenek, t. i. meggazdagodni a kereskedelem egyik ága által, mely élesen megkülönböztethető s meghatározható. – Ha nem igaz, hogy közös pénztáruk vagyon, s közös eszközökkel vesztegetnek, hogy magokat a katonai szolgálatból megváltsák, igazságtalan bírói ítéleteket vásároljanak, mindennemű hasznos szállítási s haszonbéri sat. szerződéseket kössenek. – Ha nem igaz továbbá: hogy társadalmi eszközökkel kiszorítják a hozzájuk nem tartozót állásából, vesztegetés, rágalom, vagy vállalatának mesterséges útoni meghiúsítása által, valamint hogy megfordítva egymásnak kölcsönösen állomásokat szereznek jog és kötelesség ellenére is. – Ha mondom, mind ezen állítások nem igazak, akkor a zsidók nem képeznek társaságot és társaságokat Magyarországon. Ha ellenben ezen állítások valók, akkor a zsidók titkos s bűnös, minden egyébnél hatalmasabb társaságnak tekintendők, mert ez Önmagából keletkezik s a bölcsőtől kezdve Önmagát neveli. – Többet e tárgyról mondani nem szükséges. –

Félreértések mellőzéséért ki kell nyilatkoztatnom, hogy ezentúl különösen csak a magyar zsidókról, s azok befolyásáról akarok szólni, s nem általánosan a zsidókról. – Létezik-e ezen zsidóság mint állam az államban, vagy sem? ez oly kérdés, mely nem sokára kellően felderíteni, s eldöntetni fog, s mely nyitva s hozzáférhetőleg fekszik előttünk. – Reményilem, senki sem fogja feltenni rólam, hogy a zsidó emancipatio számos védelmezőit másnak nézném, mint védőit egy igazságos elvnek, oly elvnek, mely mint olyan megtámadhatlan, s melyet én minden körülmények között – de csak mint elvet – védeni fogok. Meg is kell különösen jegyeznem, hogy a városokban lakó zsidókról nem szólok, mert a zsidóság ezen töredékét nem ismerem, s megítélendik azok, kiknek jelenleg feladatuk megítélni. – Magától értetődik pedig, hogy azok általános leírásánál a tiszteletre méltó kivételeket nem értettem. – Tagadom a lehetőséget, hogy magán ember a falusi zsidókat, a

magyarországi zsidóság ezen roppant töredékét lényegében ismerhesse, ha azzal közvetlenül dolga nem volt; – mint tagadom, hogy ennek ismeretét magának valamely hírlap szerkesztősege megszerezhetne volna, vagy megszerezhetné. – Csupán az állam által intézett vizsgálatok s kitűnő szerencsével választott biztosok lennének képesek ez iszonyatos viszonyok barlangjába világosságot vinni. – E felől csak a hatalmas zsidó egyesületnek keresztény szövetségesei tudnak valamit (ha ilyesek még találkoznak), kik jó okoknál fogva nem szólnak – és tudnak a kárvallottak, számtalan áldozatok, s elnyomottak, kik szintén jó okoknál fogva hallgatnak.

Magyarországban az utolsó 12 év óta minden viszonyok a legkegyetlenebb zavarba jutottak, a háború, a régi törvények megszüntetése, s az új törvények behozatala következtében. – Midőn a törvények nem a népből, nem annak szokásaiból fejlődtek, hanem octroyáltattak, azaz erőszakoltattak, sok időbe telik, míg a nép azokhoz illeszkedik. – Elég visszaélés és rendtelenség volt Magyarországon a márczius előtti napokban is, sem több, sem kevesebb, mint minden más európai népnél, midőn fejlődésének ifjúsága korához ért. – De ezen állapot veszedelmessé és nagy-szerűvé vált a háború s annak következményei folytán. – A császári hivatalnokok serege, hasonlóan az öreg szoroson fegyelmezett gazdához, nem volt elegendő a ziláltság nyüzsgő tatár-serege ellen küzdeni, s tízszer annyi hivatalnok sem felelt volna meg ezen feladatnak. A császári hivatalnokok között számos magyar is volt a nem compromittáltak közül; kik között voltak jellemes, becsületes emberek, kik más politikai meggyőződést követtek, de legtöbbször olyanok voltak, kiket a népmozgalom mint haszonvehetleneket elhagyott – Szoros, pedáns, bureaucratikus munkához azonban mindannyian nem voltak szokva, miként a szabad arabszó nem szokott a szántáshoz. Ha a külföldiek megijedtek a viszonyoktól, ezek megijedtek az ügykezeléstől. – Megfélemlített hadsereg vala ez. –

Drága igazságszolgáltatás, főleg sajtószabadság hiánya által támogatva, közvádoló nélkül oly intézmény, melyben a szegény majd teljesen jogtalan, s csak a gazdag, s talán a tolvaj alal pártolást. – Ha ehhez még vesztegetés járul, a csalás s lopás egészen biztosítatik, mert jogtalan pénzzel megszerzettetik

egyszersmind az eszköz azt törvényesen biztosítani. – Még csak az hiányzik, hogy országrészek legyenek, melyekben a hamis eskü szokásos (mi lehetséges, midőn egy perszörnyben 900 pro s 1000 contra esküszik, s a legszerencsésebb esetben 900 hamisan esküszik) s mi kívánni való sem maradt hátra. – Ekor szegény s tudatlan népesség (mint p. o. az oláhok) közé csak egy társaságnak kell telepedni kevés pénzzel s minden lelkiismeret nélkül s 12 év alatt mértékletes szorgalom s semmi lángész daczára is magához fogja ragadni a készpénzt s azzal minden egyebet. – De a hatalom elválaszthatom a pénztől, egyedáruskodik a kereskedelemben s iparban; kiszorítja, vagy megvesztegeti azt, ki a társasághoz nem tartozik. – Azon társaság, mely egyszer ennyire jutott, győzött. – A védtelen népességre nézve, melyre minden munka, adó s katonakötelezettség nehezkedik, nélkülözhetlenné válik, s azt kénye kedve szerint nyomhatja s zsarolhatja. A legnagyobb bünteteket követheti el, váltókat hamisíthat, aláírásokat tagadhat, csalhat, lophat. Ott az önálló s független ember sem fogja jogát szorgolni, mert tudja, hogy semmi esetben sem fogná érvényesíthetni. – Valjon a Marmaros s némely más megyék ily, s nem más módon jutottak-e jelen siralmas állapotukra? Hányan vesztenék el az ottani zsidók közül politikai jogaikat, ha az igazság által eléretnének? Ezt azokra bízom, kik abban világosabban láthatnak nálamnál.

Minden esetre 12 arany év volt ez a zsidókra nézve. Ezen 12 esztendő alatt az Ígélet földébe volt bevándorlás által számuk megkétszereztetett, vagyonuk tízszeresztetett, s a nép tompa gyűlölete vagy buta reménytelensége megtízszereztetett. Az ez iránti bizonyítványok épen ez országban annyira nyilvánosak, hogy el nem takarhatók; vizsgáltassák, vájjon s hányszor került zsidó a törvény súlya alá, bár legvilágosabb bizonyítékok tanúskodának is büntette mellett? Tekintessék, vájjon minden jog még a váltójog is nem tompúlt-e el a zsidó ellenében?

Nézzék, valjon ennek következtében nem sínylik e jelenleg is az egész Marmaros a zsidók lánczaiban, illetőleg piszkos köteleikben s szíjjaikban. A földművelő a zsidó rabszolgája. Minden nagyobb birtokos gyorsan megbukik, ha a zsidótól szabadulni törekszik, lassabban, ha oroszlán részt enged neki. –

Ottan még a magyar kincstár is, Magyarország leghatalmasabb földbirtokossá a zsidóval osztózni kénytelen. – Mekkora az erkölcsi romlás, mit a zsidók a nép között terjesztenek – mire szolgál alkalmul a népnél az adósságokrai csábítás, és oly cserebere, mi mellett elfogadnak a zsidók mindent, tekintet nélkül kicsoda honnan s hogyan hozta, csak reájok nézve minél előnyösebb legyen, mely fogásokkal élnek, hogy elvonják a munkást a nem zsidók számára munkától, – mint zsákmányolják ki e részben azon célra általok előidézett renyhéséget s szükségét, – mindezekről bővebben szólni nem akarok, valamint más oly vidékekről sem, hová a zsidók befészkeltek magokat, s hol rövid idő múlva az azelőtt volt vagyonos lakosságnak szegénysége fennen hirdeti a zsidóbefolyást. –

Emancipáljatok gyorsan! legyen a zsidó velünk egyenjogú, közönséges büntett semmisítsen meg politikailag valamint minket, úgy őt is noha zsidó. – Ügyeltessék a zsidónál is mint nálunk a vesztegetésre, mely minden egyformaságot s igazságot gúnyol. – Mint nálunk, a zsidónál is, noha zsidó dorgáltassék az oskolai rosz tanítás s a rosz erkölcs.

Mi az uzsora? – azt tudom. – Ha másnak hajlama, kívánalma, szüksége, baja könyörtelenül kizsákmányoltatok, – ez uzsora.

Hol kezdődik, hol végződik az uzsora? – nem tudom, ki mondhatná meg? Nem uzsoráskodni nemes és nagylelkű, de a törvény csak azt parancsolhatja, hogy roszat ne tegyek, nem parancsolhatja, hogy nemes, nagylelkű legyek. – Uzsoratörvényt megtartani, tisztelni, s ha tetszik, szeretni is lehet; de megérteni? – erre ugyan nincs is szükség. – Ha valaki nem köteleztetnék oly törvénynek engedelmeskedni, melyet nem ért, akkor annyi törvénykönyvre volna szükség, a hány ember van, eltérve attól, hogy a szenvedély semmitörvényt sem ért.

Majd minden ember uzsoráskodik, – ez gyalázatos! – Hajlamot, kívánságot, szükségét, bajt kizsákmányolni – azt vélem – a szépnem még a szerelemmel is uzsorásko-

dik. – Ha így van, nincs miért tartózkodni, s nyíltan el lehet mondani: hogy az egyik tekintélyével, a másik tehetségével, tudományával, népszerűségével sat. uzsoráskodik. – És még is határnak kell lenni, – eseteknek kell lenni, melyekben az uzsora bűnös s büntetést érdemel. – Midőn vízbe fulladó a habokkal küzd, s azzal vagyonaért alkuszom, mielőtt a partról mentő rudamat nyújtanám, halálfélelmét használom föl, sőt *passive gyilkolnék*, ha az alku létre nem jönne. – Epen így cselekszik a sebész, ki mentő műtétet hasonló feltételhez köt. Érzelmünk mindig hangosan értesít, midőn gyalázatos uzsora követtetik el. – Azt gondolom tehát, csak a közvélemény határozhat a felől, mi légyen uzsora, mi nem? – Csak az erkölcs fékezheti, s bélyegezheti az uzsorát. Szerencsés az ország, melynek erkölcsői jók! – A hol nincsen nyilvánosság, ott közvélemény sem lehetséges, s ott az erkölcsöknek szenvedni kell, és ha valahol sokáig nem volt nyilvánosság, ott szenvedtek az erkölcsök. Ha ez igaz, nálunk 12 évig szenvedtek, s Franciaországban jelenleg szenvednek, – azért nyilvánosság! nyilvánosság minden áron! – Elein ugyan gyomot is fog természetni a búzával, rágalmat és tévedéseket, de bizonytalannal nemesíteni fogja erkölcsünket, s tisztázni az erkölcsant, hogy természetünkkel öszhangzóbb legyen mint jelenleg. – Úgy látszik a törvény az uzsora büntetésére épen a pénzben fedezte fel legszerencsétlenebb specialitását. – Talán épen a pénznél legnehezebb megítélni, mit ér annak, ki adja. – A hitelező p. o., kinek 30 % üzlete vagyon, (s ilyen üzlet elég van) – nagylelkűséget követ el, ha 25 pcentel kölcsönöz, – s ez mégis gyalázatos uzsora! – Egy szegény családapa verejtékével szerzett fillérjeit 20 pcent kölcsönözi egy gazdag, élvezet után sóvárgónak, s azért bűnös lenne? Elöttem egészen tisztán áll, – a víg gazdag áldást terjesztett, mit a gazdagságnak mindenütt tennie kellene. – De ha a gazdag kölcsönöz 20 pcent a kétségbe esett apának – ez is csak 20 pct – és akkor, bár úgy esnék bora mint a trágyalé.

– Hiányos törvényeket változtatni kell, de míg fenn állanak, meg kell azokat tartani a lehetőségig, igen a lehetőségig; – de ezen lehetőség Magyarországon már rég megszűnt.

– Az uzsora tömlöczcel, s a politikai jogok elvesztésével bün-

tették. – De figyelmet kérek, itten nincsen a 7 pctes uzsoráról szó, melyet a törvény büntet, hanem arról, melyet érzelmeink átkoznak el. Szóljatok most ti ezer földbirtokos-társaim, ti milliói a földművelőknek, hány zsidó volna tömlőczre felette jó, s hány politikai jogokra felette rossz? százezer vagy kétszázezer e? – de nem – ne szóljatok, különben zsibbongás lesz, s a zsibbongásban az örjögés díszlik, nem a jog.

Visszatérve az uzsorára, engedjétek azt szabadon, – értem az uzsorát mindenben, tehetséggel, tudománnyal lényegében vagy álfényében. – Ebből concurrentia származik, s a concurrentiából olcsóság. – Azután olcsón fognak uzsoráskodni, sőt értéken alól. – Athén nagy férfiai tehetségeikkel az értéken alól uzsoráskodtak, mert uzsoráskodni kéj. – Engedjétek szabadon mindennemű tehetőséget mindenkinek, végre a pénzkölcsönzőnek is. Azután mindenki fog ugyan uzsoráskodni, s senki sem fog kevés jutalommal megelégedni, mert mindenki tudja, hogy a szerzett gyümölcsöt hamar kell megosztania mással. – De az uzsora nem lesz többé piszkos kobolt, hanem fénylő csillag, mely int, s minket királyokat oda fog vezérleni, a mit imádni akarunk: az arany borjúhoz vagy az isteni emberhez? hát mi magyarok mit fogunk imádni?

Azon tételt, melyet most gyakran kell hallani: – „mit fognak a francziák gondolni rólunk, ha a zsidókat nem emancipáljuk” – nem érthetem. Szükséges-e, hogy bennünket mint rossz népet jóra buzdítsanak hiúságból, vagy hogy mint jó népet rosszra indítsanak hiúságból? – Nemes nép önkényt teszi azt, mi igazságos és bölcs, ha ez által felriasztaná is a világot. – De erre nincs is szükség. – E haza iránti ragaszkodásból, melynek polgárává lettem, nem szeretném látni francia vérrokonim bámulatát s boszankodását, midőn az északmegyei zsidók helyzetével s életmódjával megismerkednének s megtudnák, hogy előbb lehetséges ezen zsidók emancipációjáról gondolkodni, mintsem rögtön határt szabni törvénytelen életmódjuknak, gyorsan megmenteni azt, a mi menthető, s ismét jóvá tenni, a mi még jóvá tehető. – Keresztény szeretetből sem szeretném

hallani a francziák hangos kaczagását s százezer jó élceiket, midőn megpillantanák északkeleti zsidóinkat testestől lelkestől – Parisban 10 napig nem üznének politikát, ha nem salonokban s színházokban, szóval írásban és rajzokban röppentenének élceket. – A francziáknál azonban hasonló állapot nem keletkezhetett volna. – Oly szorgalmas s kevéssé türelmes népnél a zsidóknak éhen halni vagy kivándorolni kellett volna. Ezer meg ezer ily féle zsidókat kártalanokká tett volna a francia igazságkiszolgáltatás, mely nyitva tartja szemeit a közvádoló által, kevesebbet vesződik mint eddigien a mienk, – s nem igényel matematikai bizonyítékokat; ha pedig az igazság elaluvék vala, a nép haragszava felébresztette volna. – A francziáknak 72 év óta más történelme volt, mint a szende tótnak és a mivel sem gondoló oláhnak, ki keresztény azért, mert megkeresztetett.

Mi több, a kitűnően gyakorlati s igen keveset theorizáló francia alkalmasint egész Európa pisszegése daczára sem igen gondolna arra, hogy a mienkhez hasonló zsidóságot politikailag egyenjogósítson, hanem inkább arra, hogy ezzel mint Mózes, 40 évi s é t a g y a k o r l a t o k a t t é t e s s e n. Hány évig voltak Corsicának kivételes törvényei? és van-e Algírnak jelenleg political jogegyenlősége? van-e az algíri zsidónak? ki bizonyára nem áll hátrább a miénknél.

Gr. Majláth azt akarja, hogy a keresztények s a zsidók közötti házasság törvény által engedtessek meg. Fogna-e ily törvény számosabb polgári házasságot eredményezni a zsidó tömegben, vagy csak kivételesen néhányat? Ignorálja-e a gróf a zsidó-vallást? – Törvényesen a zsidónak soha sem szabad összekelni a kereszténnyel. – Nekünk nem volna a zsidó rász, de mi nekie rosszak vagyunk örök időre.

Ha gróf Majláth mondaná, hogy azon ellenvetésre: „a zsidók minket elnyomnának! – azt kellene felelni: – „ekkor nem is érdemelénk egyebet mint hogy elnyomjanak,” – bizonyára minden értelmes ember lelkéből szólana: Az Isten már gondoskodott hogy a fák az égbe ne nőjjenek. – Ezt mutatja a történelem, mely szintén tanítja, hogy minden hatalom az államban, neveztessek ez népnek, nemességnek, oltárnak vagy trónnak, midőn kiváltságok túlsúlyával bír,

mások rovására terjeszkedik s terjeszkedni kénytelen. Tekintsünk a Rómaiakra, Senátusukra, Indiára, Egyiptom papi várnáira, a kelet trónjaira, Velenczére, Genuára stb. – Ha törvényeink olyanok maradnak mint a milyenek, s különösen ha megmarad eddigi kormányzatunk, akkor a zsidók tényleg kiváltságosabbak, mint bár mely nemesi várna volt valaha, s a zsidók által ha még elnyomatva nem vagyunk, minden bizonnyal elnyomatni fogunk, de bilincseikből épen oly bizonnyal ki is szabadítandjuk magunkat, ha óvatos kézzel nem, erővel s gyorsan.

Előbb a politika vonta maga után a társadalmi intéz vényeket, most ezek vontatják erőszakosan a politikát.

A hon atyáinak talán épen a zsidó nép sajátlagos életmódja szolgáltat útmutatást mi teendő azon törvényekre s társadalmi intézményekre nézve, melyek Európában még bölcsőben hevernek. Talán Magyarországnak van fenntartva, oly irányt adni azon újonnan felfedezett mesterségnek*) melynek anyaga pénz, eszköze pénz s termelése pénz, hogy Európa görcsös baja helyett annak új erőforrásává váljék.

A zsidók dicsérete nélkül hírlapot olvasni többé nem lehet. Nézzétek őt a szerényt! a nemes! a tehetségben s erényekben gazdagot (ritkábban mondatik pénzben gazdagot), miként taszittatik vissza egy barbár nép által csak azért, mert más valláshoz ragaszkodik. Majd tíz éhes keresztényt laktatott jó egy zsidó. Majd egy cylinder kalapot szúrt át egy dühös zsidó gyerkőcz, – majd egy rívó csecsemőt szorított kebléhez egy vén zsidó. Hasonló dicséreteket a hírlapokban csak 10 évek előtt olvastam, midőn a csendőrök kezdetek működni Magyarországnak. Valóban bárgyú, miként hatnak a népre, és a zsidók sokat vétkezhettek a nép érzelme s értelmisége ellen, hogy ilyes eszközökre szorultak.

A zsidók feltétlen és kivétel nélküli politikai jogegyenlőséget követelnek mindég. – A követelés első részével vallás tekintetéből mindenki egyetért, minthogy Magyarországnak a vallást senki sem tartja akadálynak politikai jogok ellenében.

*) Egy szép adat találtatik ezen mesterség kiténtetésére a Brüsselen megjelent iratban: „Mirés und was daran hängt.”

A követelés második részére nézve azonban sokan tapasztaláson indulva méltán kérdezhetik: helyes volna-e rögtön minden az országban lakó zsidónak teljes politikai jogegyenlőséget adni? nem vallása végett, melyet a kérdéses okok háttérbe szorításáért ürügyül szoktak előre tolni a követelők, hanem: mert a zsidók (bár kivételes állásuk s az ellenök elkövetett igazságtalanság által) sajátlagos társadalmi viszonyba szorítottak, a melyből eredő hatalommal megismerkedvén, az összetartó kisebbségnek a zilált többség elleni ellenyét jól megtanulták, s el nem mulasztják felhasználni, mert ezen sajátlagos viszonyukból folyó hatalomnak egy részét az ellenök fenn álló kivételes törvények elleni küzdelemre fordítani kénytelenítettnek, mitől ha rögtön minden tekintet nélkül felmentetnének, Összes erejükkel annál hatályosabban fognának működni nem az egész társaság, hanem az Önhasznuk végett egyhamar bizonyára élnem enyészendő küllőnleges összetartásuk érdekében, minek eddig oly jó sikerét tapasztalták – mert ha az országban lakó zsidóság legnagyobb részének műveltsége a másokéhoz hasonló volna is, – régi szokásaik s hagyományos oktatásuk átmeneti időszak nélkül nem fogná engedni, hogy politikai egyenjogultságukkal azonnal inkább a köz, mint fajuk kizárólagos érdekére törekedjenek – mert végre a természetben nem történhetik ugrás, s ha a zsidók jelen kivételes állapota baj, annak minden tekintet nélküli megszüntetése még nagyobb bajt szülhetne. – Ezért tartják sokan komolyan megfontolandónak a zsidók minden kivétel nélküli politikai egyenjogúsítását, – ezért kivannak qualificatiót a zsidóktól, kikre a politikai teljes jogegyenlőség kiterjesztetnék; – a szorosan vett jogi kérdést illetőleg úgy vélekedvén: hogy a jog a társadalomban nem valami absolut hanem relativ, több öszsze működő tényezők eredménye s egy tényezőnek kizárólagosan nem tulajdonítható, anélkül, hogy a más tényezők irányában jogtalansággá ne váljék. – De ezen kérdések tüzetes fejtegetését a zsidók ekkorig mellőzték.

Mindenki elfogulatlan észhiányt s nyers túlbecslést kénytelen keresni a zsidókban, ki a szorongatott pillanatra figyel,

melyben egy nemes nép helyzetéért küzd s midőn gróf Teleki s gr. Majláth száz másokkal nem ügyükért, hanem helyettök szólnak és ügyüket a kül- s belföld legtekintélyesebb lapjai felkarolták – s ki arra tekint, hogy a zsidók a helyett, miszerint e közben méltósággal várakoznának, daczosan panaszkodnak, hogy nem eléggé becsültetnek s nem eléggé keresztesnek, – és még nyilvános hazugságok terjesztésére is használják az időt mint p. o. (miként a Presseben) „hogy a magyar mágnások barátságpotharat üritettek velök Pesten, „kóser borral vagy snapszal-e? (mert mást tilt a zsidó vallás) „hogy egy tálból akarnak enni velünk stb.” – Nekünk ez szabad volna, nekik nem, ha csak ők is, mi is katonák nem volnánk.

Ha e mellett tudatik, mennyire arczátlan viseletök, mily gúnynyal kiáltották Nyíregyházán és más mezővárosokban: hogy „zsebeinkben tartjuk a választókat” mi úgy látszik akképen is vagyon. Ha tudatik, 3 zsidó tolvajt miként akartak erővel kiszabadítani Munkácson stb: azt kell hinni, hogy a zsidók már bevégzett üzletnek (Geschäft) tekintik emancipatiojukat. Minden hírlap megtelik az eseménynyel, ha egy zsidót egyszer megfenekelnek – törvényes-e még ezen büntetés neme vagy sem? nem tudom, – ha törvénytelen, ám rosszalják a hírlapok keresztények és zsidók nevében, ha ellenben törvényes, a zsidó megkapta a magáét és javuljon. –

Azon méltatlan állás bizonyítékául, melyet az úgy nevezett zsidó értelmiség elfoglalt, azon erkölcsi nyomás bizonyítására, mely a zsidó kérdésben alkalmaztatik, példaképpen egy nagy-kanizsai zsidó cikkére kell figyelmeztetnem, mely a Presse 102-ik számában 1861. april 15-kén jelent meg. – „A nagy-kanizsai zsidó a magyar országban zsidók jognélküliségéről beszél” – miután a politikai jogegyenlőség és a polgári törvény előtti jogegyenlőség között különbség vagyon, a zsidó nyilvános képtelenséget mond, ha csak a jognélküliség alatt gázságot nem akar érteni, mi azonban alig feltehető. A zsidó, ki politikai jogegyenlőséget kíván, mielőtt ezt elnyerte volna, már bírálhatja az államot, mely előtte nagylelkűleg megnyílni készül.

A királyi kisebb haszonvételeket „elavult törvények maradványainak” nevezi, melyek kereske-

d é s é t k o r l á t o l j á k . – A magyarnak 1848 előtt nem voltak cukor s gyapot ültetvényei, tehát nem volt szüksége rabszolgákra, s ha 1848-ban a zsidók emancipáltattak volna, a világ történelmében nem volna példa, hogy nép mely magát felszabadítja, másokat bilincsekbe verjen, zsarnokait kivéve.” – Ha ez igaz, a zsidónak teljes oka vagyon 1861-ben reszketni, – és kit ért zsarnok alatt? a nemességet, mely 1848-an önkényt döntötte meg kiváltságait? – Nem lát-e a kanizsai zsidó különbséget saját s a négerrabszolgának helyzete között? kinek számára nem a fehérek dolgoznak, hanem kinek a fehérekért kell dolgozni, kinek lehúzzák a nadrágot, s ki nem húzhatja le mások nadrágát, ki nagy tartományok jólétét feltételezi a nélkül, hogy tömjéneztenék, nem veszélyeztetni nagy országok jólétét, a miért még megtömjénezik. – De a nagy-kanizsai zsidó nem tanulta a világ történelmét, vagy már elfelejtette, különben megtanulta volna, hogy szabad népek szabadságuk ifjúságában s vénségében más népeket elnyomtak. – Beszél továbbá: „általánosan ismert igazsági merényletekről, né mely megyei bizottmányok több mint részrehajló eljárásairól.” Mit akar ezzel? és hogy a „politikai lapok a zsidó kérdést valóban agyon verni szándékoznak.” – De nincs tudva előttem, hogy valamely politikai lap csak egy cikket vett volna is föl a zsidó emancipatio ellen, vagy hogy a zsidó emancipatio vakmerőségét vagy legalább nagy nehézségeit fejtegette volna. – Azonkívül azt tapasztalom, hogy a lapok hangosabban kiáltják a zsidók érdemeit előfizetőiknek, mintsem udvarias vagy kellemetes volna. – Nem titok, hogy a nép a legbecsültebb politikai lapokat már azzal gyanúsítja, hogy a zsidók zsoldjában állanak; és a nagy-kanizsai szó egész cikkében úgy beszél, mint úr jó fizetett cselédjéhez szólalna, ki nem dolgozott eleget. – Továbbá „a hírlapok és a G e n t r i e a légmérő szerint alkalmazkodnak a zsidók irányában.” – Ha ez igaz, hírlapjaink s Gentrienk egy fakohát sem érnek. A zsidóság ellenben oly hatalom, melyről nem tudni, vájjon jobb-e lia mellettünk mint ha ellenünk van? „A magyar lapok gátolni iparkodtak, hogy az egyik vagy másik országos képviselő hírlapi olvasás által a zsidó kérdés alapos tanulmányozására indítassék.” De hát ha a magyar hírlapok szerkesztői sem tették ezen tanulmányo-

z á s t, melyet számtalan nehézségekkel s végnélküli részletekben nem városokban, hanem több mint 1000 □ mérföldeken kell tenni? – vagy ha tették volna s p. o. az a u g i a s i s t á l l ó i j e s z t ő e r e d m é n y é r e j u t o t t a k v o l n a? vagy ha az egyik vagy másik országos képviselő minden hírlapnál jobban ismerné a zsidóság legnagyobb töredékének állapotát? és azon hibás de mindég lehetséges véleményben volna: hogy ezen nagy töredék teljes joggal gyűlölt, teljes joggal megvetett, és az állami veszélyek sorába tartozó? – Felhozzatik: „várható volna, miszerint némely országos képviselők mondanák: a zsidók ez vagy amaz megyében tisztességes kivételt képeznek, de eme vagy ama vármegyében műveltségi tekintetben a móczoknál és a gyepen lakó cigányoknál rosszabbak.” – Ezzel tökéletesen egyet értek. – Az országos képviselők ezt mondani fogják s pedig mindegyik azt fogja hinni, hogy éppen az ő z s i d ó i maradtak hátrébban a műveltségben.

– Meggondolatlan némileg 2 néptörzset megemlíteni itten, melyeknek szükségképpen mint legműveletlenebbnek kell szerepelni. – Nem tudom, Valjon egy országos képviselő szólna-e ily kereszténytelenül, de ha szólana, valóban kíváncsi volnék hallani, mily érvekkel bizonyítanák ellenei, hogy a magyar zsidóság nagy része általában magasabban áll, mint a mócz vagy a gyepen lakó cigányok. Meg vagyok győződve: nem zsidó, egy hírlap hasábjait nyitva találná, ha mondani akarná: ez vagy amaz a nép kevesebbé művelt mint a miskolczy, bánátusi s tiszai zsidók, kik szennyes lyukakban laknak. – Ez a mindenkivel közös jogegyenlőség. – A nagy-kanizsai zsidó végre biztosítja a külföldi lapot egy igen czifrúra csavart mondatban „hogy a magyar nemesség szítja a zsidók elleni gyűlöletet, miszerint ezen játéka által ismét elfoglalhatta a márczius előtt volt állását.” – Már 11-ik aprilisben úgy látta a zsidó, hogy alkotmányunkból mind inkább t ü n e d e z n e k a democrat elemek. – Figyelmezzünk!

– Törvényhozásunk april 6-tól 11-ig már ezen bűnnel terheli magát! – így beszél a zsidó a nemzet választottjairól, kiktől tetteiért nem jutalmat, hanem nagylelkűséget vár. – Igazat állít-e a zsidó azt nem tudom, de bizonyára minden uralom jobb leendő mmt – a mostani zsidó uralom. – Világos lesz előttem, mennyi-

re válhatik veszedelmessé egy szamár álcsonjtja, de csupán a philistereknek.

Olvassuk csak mily szívrehatólag írnak a nagy-kanizsai zsidók, kerületök országos képviselőihez. Valóban némi gyakorlat kívántatik már a szép phrasisok felhőin keresztül felismerni a dolog magvát; Emancipatio! vagy semmi k a t o n á t. Ők a hazáért megakarnak halni, s annyira gyermekded érzékenyek, hogy anygali ártatlanságukban még azt is kérdik: Valjon nem bűn-e az anyát halálig szeretni? és ily e m b e r f e l t t i s z e r e t e t e m b e r t e l e n ű l u t a s í t t a t i k v i s s z a , m e r t m i n e m s z e r e t h e t j ű k a z s i d ó k I s t e n é t . E z u g y a n s z é p n a g y o s t o b a s á g v o l n a – c s a k m i n d i g a z v o l n a .

Mint képviselő a nagy-kunsági zsidóknak így felelnék:

„Legyetek nyugodtak kedves barátim! mi igazán toleransok vagyunk s a m a g y a r l e g k e v e s e b b e t s e m t ö r ő d i k , m i f é l e I s t e n b e n h i s z t e k . A h a z a t ö b b i f i a i v a l e g y e n l ő j o g a i t o k l e s z n e k , é s e z e k e z h e z s z o k n o t o k k e l l m a j d , b á r m i l y k e s e r ű e n e s s é k i s n e k t e k . D e t i m á r n a g y l e g é n y e k v a g y t o k , n e m s z a b a d t ö b b é s z e g é n y a n y á t o k e m l ő i n c s ű n g n é t e k , s a z o k a t k i s z o p n o t o k , h a n e m d o l g o z n o t o k k e l l , m i n t t ö b b i g y e r m e k e i n e k , k ű l ö n b e n a j ó a n y a s o r v a d á s b a e s i k ; m e r t c s e c s e m ö k é n t a z a n y á n h í z n i , ő t g y ö t ö r n i , ö l é t i d ő n k é n t ö s s z e m o c s k o l n i , s m é g i s a c s a l á d i t a n á c s b a n a z e l s ő s z ó t i g é n y e l n i , l á s s á t o k é d e s g y e r m e k e i m , e z n e m j á r j a ! – D e m i l y j ó s z í n b e n v a g y t o k – ö r v e n d e k r a j t a – c s a k u g y a n i g e n j ó s z í n b e n v a g y t o k , t i t u l a j d o n k é p e n v a s t a g r a h í z t a t o k – h a m e g g o n d o l o m , m i l y e n e k v o l t a t o k 1 2 é v e k e l ő t t ! – I g e n – m i t i s a k a r t a m m o n d a n i – é s h a a n y á t o k n a k k a t o n á k r a l é s z e n s z ű k s é g e , n e k t e k m e g f o g j a m o n d a n i , é s t i e l f o g t o k m e n n i , e g y s z e r ű e n a z é r t , m e r t m e g p a r a n c s o l j á k n e k t e k , é r t i t e k k e d v e s g y e r m e k e i m ! B e s z é d e i t e k b e n e z e n t ű l k e v é s b b é k ö l t ő i e k l e h e t t e k , m i n t e d d i g v o l t a t o k , d e t e t t e i t e k b e n s o k k a l k ö l t ő i e b b e k l e h e t t e k , m i n t e d d i g v a l á t o k .”

Ily érzékenyen válaszolnék a nagy-kunsági halált megvető zsidóknak.

Elvont, következetesen kifejtett igazságok régtől fogva felette vonzottak. – Betűszámtnak nézem azokat. A betűket csak való számokkal kell azokban helyettesíteni, s íme az általános szabály alkalmazottá válik, s megadja a keresett eredményt.

Ilyféle elvont igazságokat fejtegetett Gróf Széchen Antal 1851-ben megjelent kis munkájában „a politika jelen kérdései.” – Megkísértem különleges alkalmazásukat, s iparkodni fogok, helyes számokat tenni.

A gróf úr azt mondja:

1-ör „Az igaz nemzeti érzelem az állami társaság; s z e l l e m i s anyagi közjavnak összege, – hol származás és nyelv közösségében, hatalmas támaszra talál, ott legmélyebben gyökerezik, de egyedül ezek által sem ki nem merítetik, sem pótoltatik.” –

A zsidók szellemi közjava csakugyan a gyűjtés tudománya, s annak mellék ágai – anyagi közjavuk, azt hiszem, az érték papírok óriási halmaza. – E két tényező eredménye az értékpapírok még óriásabb halmaza. – Ezt elfogadva, logice be van bizonyítva, hogy a zsidók az értékpapírt mint nemzeti érzelmet hordják keblökben, s hogy ezen érzelem vagy papír legmélyebben gyökerezik bennök.

2-or”A nyelv s származásbeli túlságos nemzeti érzelmek elleni orvosság kiválólag a politikai történelmi nemzetiségek iránti becslésben rejlik. – Ezen érzelmek erőszakos megsértése a kívánt állami öszve olvasztásnak eszközlése helyett, csak a rokon érzelmeket fokozza, miket semmi állam s semmi kormány ki nem elégíthet.”

Ebben igazságot látok. De abból az következik: ha Magyarország az igazságtalan s kegyetlen bilincseket tágítani fogja, mikben gyermekeinek egy része eped, akkor saját zsidait dühös ellenségeivé teszi s őket többé ki nem elégítheti. – Ezen esetre nézve, magam is biztosabbnak s ildomossabbnak gondolom az erősebbeli tartást, mert a politikai jogegyenlőség okszerűleg csak azon zsidókra volna kiterjeszhető, kik arra műveltség s erkölcsök, szóval oly qualificatiók által, miket az állam biztossága nem zsidóktól is igényel, képesítve vágynak vagy képesítve lesznek, – miután a dolog már annyira jutott, hogy a természet legrégibb s csalhatlan törvényei fognak érvényre emelkedni. Ámbár a zsidóság következetesség okáért kivétel nélkül követel politikai jogegyenlőségeket, holott részéről

következetesség okáért épen nem sokat törődik, miként fogná az általa kívánt jognak megfelelő kötelességet teljesíteni.

3-or Végre gróf Széchen azt mondja: „nem lehet mindig kényelmes a különböző históriai viszonyok befolyását számba venni, s minél egyszerűebbek s egyoldalúabbak a logikai elvontságok, annál simább tért engednek a theoriának; gyakran azonban legnehezebb gyakorlatilag valósítani, minek tervezése theoriában legkönnyebb.” –

A legegyszerűbb s legegyszerűbb abstractio a zsidók emancipációja, és gyakorlatilag a legnehezebben valósítható: a zsidó-emancipáció.

A ki veendő kivételével az országban lakozó zsidóság irányában most politikai bünt kell elkövetni így vagy amúgy. A rász tett átka, a múlt átka jóformán elkerülhetlen.

Mint, a ki halálos ítéletét mondja ki, ismétlem harmadszor:

Emancipáljuk a zsidót n o h a !

fais ce que tu dois, arrive ce qui pourra!

Az ítélet tehát bátran kimondatott volna; most velem együtt több ezerén békét kérünk. Ne növeljétek gúnynyal a szerencsétlenséget, tiszteljétek hallgatásunkat, s ne izgassátok föl pajkossan azt, a mit le nem csillapíthatok, – sem ti, kik a bajt nem ismeritek, vagy ismerni nem akarjátok, sem ti, kik a judásdíjt keresitek.

Legjobb tudomásom s lelkiismeretem szerint szólottam a zsidók emancipációja mellett. – A zsidó barátokat nem tettem zsidó-ellenesekké, – néhány zsidó-ellent talán félig meddig kibékítettem. – Csak azon egy óhajtásom teljeseadjék, hogy tiszta szándokom kétségbe ne vonassék, s becsületes ember ne gondolja, mikép szavamért a z s i d ó k által megfizettettem.

És te kegyes olvasó, bocsáss meg, ha unalmadra valék – légy üdvözlet, s tartsd meg irántami hajlamodat, mert nem sokára ismét elődbe állok.